

פרשיית השבוע

מגזין להגות והסברה יהודית

פרשת שלח תש"פ * 492

נועם הנשמות
פרקי ערנה לשבת קודש

על השולחן
הרב אברהם ישראל פרידמן

אהוב את עצמך

על ההבדל הדק שבין אי-אהבה לשנאה << מבחן פסיכולוגי

... וימאסו בארץ מדינה לא האמינו לדבר: וירגנו באהליהם
לא שמעו בקול ה' (תהילים קו, כד-כה)

"וימאסו"?! שמא לא אהבו. היו להם הרי טענות יבשות מוצקות לכאורה. מדוע ההגדרה שהעניק דוד המלך היא של "וימאסו"? תימה!

כאן אני שב לימי ה'ישיבה קטנה'. חבר השמיע לי אמירה שעד הרגע מהדהדת במוחי. "אין מציאות כזו של אדם שעומד במצב פושר כלפי רעהו. אין דבר כזה", חתך. "או שאני אוהב או שאני שונא. אין באמצע". ויהי לפלא.

חלפו ימים ושנים, כמעט שני עשורים - ואני עדיין מתעקש שלא צדק. אדם סתמי שאני פוגש ליד הרמזור ברחוב - אם לא שמעתי דברי-בלע או הסתה נגדו, לא אשנא אותו. ארגיש "פושר" כלפיו. לא טוב ולא רע. פרווה. כולנו מרגישים כך.

אלא מה?

שכאן יש משהו מן האמת: חז"ל במסכת נדה כן מדגישים את ההבדל בין "אי אהבה" ל"שנאה". כך הלא הצביעו ואמרו: "אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן: הנכנס לביתו פתאום ואצ"ל לבית חבריו...". (וכבר האריכו האחרונים בגמרא קידושין מא, א שהביאה את הפסוק 'ואהבת' כלפי 'תתגנה על בעלה' ולא את המקרא: 'לא תשנא').

וכאן - ברשותכם אחיי - צריך להניח את היד על הנקודה האמתית:

כלפי החבר הקרוב לליבי או ידיד - לא יהיה מצב של "פרווה". או שאהוב אותו, או שחלילה להיפך. כך כלפי ילדינו. זה מבחן של או-או. כמו המשפט הנודע שהאסטרטגים מציידים את המתמודדים השונים בבחירות: "או אנחנו - או הם".

זה מה שקורה גם ביחס לתורה הקדושה, הקרובה לליבי של כל יהודי. התורה מדגישה בפרשת בחוקותי את הצד הפכי של זה שאינו עמל בתורה: "ואם בחוקותי תמאסו". לא פחות. מי שלא אוהב, נמצא בצד השני של המתרס. נקודה.

... בזמירות-השבת אנו

אומרים: 'יום קדוש הוא מבוא ועד צאתו'. והקשה: בוודאי אם קדוש היום, קדוש הוא כל היום כולו!

"אך עניין השבת הוא רמת גודל קדושתו, המתפשטת על כל נפשות ישראל, אף על טלה שאינם מרגישים את הקדושה שעומדים

בחוץ והנם רחוקים מקדושת השבת. עם כל-זה כבוא יום השבת, גם עליהם יורדת הקדושה.

"ולזה אמר: 'קדוש הוא מבואו' - בין על ישראל שרוצה ובא לקבל קדושת השבת ובין ב'צאתו' - הבורח מן הקדושה ועומד בחוץ - על כולם מתפשטת קדושת השבת.."

(ביטאון 'נרות שבת' ירושלים שבת תש"ד - ה'אמרי אש' ממוד"ץ בשם זקנו רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א)

אתם בטח מכירים את המשפט הקלאסי של הילדים. ילד מפטיר בפני חברו לספסל הנמוך בגן: "אני לא חבר שלך..". ה"לא" הזה נאמר בפנים חמוצות. זה לא רק הודעה לאקונית. "לא חבר" זה בלשון המעטה.

לארץ-ישראל - ארצו של העם היהודי ככלל והיהודי בפרט, כל יהודי חש קשר וכימיה. היא קרובה (או עשויה להיות קרובה) לליבו.

כשזה לא קורה, ויש תלונות כאלו ואחרות, זה לא רק אי-אהבה (אשר למעשה היא-זו שמשליכה על הטענות, גם אם נראות יבשות ושכליות בעליל). זה - ממילא, כאמור - מוביל למצב הקיצוני של "וימאסו". צריך לגבש עמדה: אי-אפשר לעמוד מן הצד.

לסיום, בא נעשה מבחן פסיכולוגי קצר לעצמנו:

האם אנחנו אוהבים את עצמנו? האם טוב לנו עם עצמנו?

אנחנו צריכים להיות שם. כי רק מי שאוהב את עצמו - יודע גם לאהוב אחרים - את ילדיו - ולקיים "ואהבת לרעך - כמוך".

רבי נחמן מברסלב זי"ע הציב תמרור-דרך בפני היהודי:

"והווי דן את כל האדם לכף זכות", ציטט מהמשנה הידועה באבות, "זה בא לרבות את עצמך.. על האדם לדון את עצמו תמיד לכף-זכות, לרומם את עצמו ולהעצים את נקודותיו החיוביות, במקום להמטיר על-עצמו ביקורת צולבת מבוקר ועד ליל".

לתשומת ליבכם

מהדורת הדפוס
מצומצמת.

לקבלת הגיליון במייל,

שלחו בקשה ל:

abyisrael@gmail.com

החוצפה - מחוץ לפה

מלאכות שבת - והאדם

הרה"ג רבי יחיאל פליסקין שליט"א מכון 'שתולים' - לנוער מתמודד

אנו נמצאים בדור של 'חוצפא יסג'י, וכמעט כל הורה מרגיש זאת על בשרו, בדיבורי חוצפה או חוסר דרך ארץ מצד הילדים.

הדרך למנוע את החוצפות היא פשוטה בתכלית.

כל פעם שילד שלנו מדבר אלינו בחוסר דרך ארץ, ולא משנה אם הוא בחור ישיבה או נער מתמודד, בן או בת, ילדה בת 4 או בחור בן 22, בריא או לוקה בנפשו - בקיצור בכל המקרים כולם - מומלץ שנפסיק את עיסוקינו או שיחתנו למספר שניות, ואז נגיד לילד בפנים רציניות ובטון ברור: "סליחה, אני לא מסכים שתדבר אלי ככה!". או: "בבית שלנו לא מדברים כך לאבא/לאמא". או כל נוסח דומה. לאחר המשפט הקצר הזה, כדאי להמשיך ולהביט בו עוד מספר שניות, כדי להמחיש שאנחנו ממש ממש רציניים בכוונתנו, וזהו. הסתיים האירוע.

"... אם אנחנו משדרים בעקביות שהשפה הזו לא "עוברת" בבית שלנו כלל, והילד נתקל ב'קיר אטום' כל פעם שהוא מתחצף, הוא קולט מצוין איזו שפה יש לדבר נאן.

[אין צורך לדרוש מהילד לבקש סליחה, המחאה שלנו הרבה יותר יעילה ונקייה מאשר דרישה לבקש סליחה, דרישה שעלולה להסתבך מאד].

אם הילד מבקש משהו בשפה לא ראויה, למשל: "אמא, אני רעב! תכיני לי אוכל!!". או: "אבא, מתי כבר נצא סוף סוף לטיול בבית החונק הזה". אסור בשום אופן למלא את בקשתו. שהרי אם נמלא את בקשתו, אנחנו בעצם משדרים לו שהשפה החוצפה שלו היא תקינה. ולכן יש כמה אפשרויות:

אפשר להגיד לו: "נא לבקש שוב בשפה ראויה". ואז אם הוא יבקש בשפה ראויה - הוא יקבל. אם לא - פשוט אסור לתת לו את מה שהוא ביקש.

אפשר להגיב לו כדלעיל: "סליחה, לא מדברים אלי ככה".

ואפשר פשוט - להתעלם. למה אפשר להתעלם? משום שאנו רוצים להעביר לילד מסר מאד חד משמעי: השפה הזו של חוצפות - היא בכלל לא שפה קבילה בבית שלנו. זה כאילו דיברת בסינית. אנחנו פשוט לא מכירים את השפה הזו, ולא דוברים אותה כלל. [ואין לחשוש שהילד לא יבין מדוע התעלמנו, הילדים פקחים ותופסים מצוין!].

זהו הבסיס למניעת החוצפות. וככל שתנהגו כן בעקביות ולאורך זמן, תוכלו להבחין למרבה הפלא כי מפלס החוצפות יורד, ויורד ויורד...

מדוע זה עובד? פשוט ביותר. אם אנחנו משדרים בעקביות שהשפה הזו לא "עוברת" בבית שלנו כלל, והילד נתקל ב'קיר אטום' כל פעם שהוא מתחצף, הוא קולט מצוין איזו שפה יש לדבר נאן.

ברם, ישנם מקרים [בערך 20 אחוז] שבהם אם ננסה לעצור את הילד בשעת מעשה - הוא לא יעצור את החוצפות, אלא מיד יתחצף יותר, ועלול להיווצר בלאגן גדול. זה קורה בעיקר בגילאי ההתבגרות, בעיצומו של מרד נעורים, או כשהילד עקשן מטבעו.

במקרים כאלו, עדיף לשתוק בשעת מעשה, ולהגיב לילד כשעה-שעתיים לאחר האירוע. יש לקרוא לו מבלי שאחרים ישמעו, ולומר: "מה שדיברת אלי כך וכך, רציתי להגיד לך שאני לא מוכן שתדבר אלי כך".

יודעים אנו - ובמדור זה הודגשה ההגדרה הזו פעמים רבות - כי הגדרת מלאכות שבת הינה: יצירה ותיקון. הוי-אומר לעשות פעולה פעולתית כמו: בישול שהופך חומר לאוכל וכן כל כדומה. (מסיבה זו המקלקלין פטורין [שבת עג, ב] מלאכת הוצאה נחשבת "מלאכה גרועה" כדברי התוספות בתחילת מסכת שבת, משום ש"השתא נמי חפץ" - לא חל כל שינוי מהותי בחפץ, ויש בזה עוד רבות).

ברם, יש עמנו לחקור חקירה מדוקדקת יותר:

האם כשאנו מדברים על "יצירה ותיקון" צריכים אנו כי תהיה זה כלפי האדם, או שמא די בכך שיש יצירה ותיקון בהחפץ עצמו, ובכך די. ונסביר:

אדם שתיקן מאכל, אולם הוא עדיין אינו ראוי לאכילה - האם יתחייב משום "מבשל". למען האמת, מיד תאמרו, מצינו שהמבשל בשיעור מינימאלי של "בן דרוסאי (שליש או חצי בישול, מחלוקת הפוסקים) חייב משום מלאכת מבשל אף שלמעשה מבחינתו - אולי גם מבחינת רוב העולם - אינו ראוי כלל לאכילה. אך בהיות ושם "אוכל" כבר קנה, נחשב האיש עושה מלאכה האסורה. (יתירה מזו: כפי שהרחבנו פעם במדור זה, לדעת הרמב"ם המחייב במבשל היא "מקשה דבר רך" ולהיפך, ומשמע שעצם פעולת השינוי בהחפץ מחייבת את מבצע הפעולה, אף שהיא רק עומדת בתחילתה).

ולמעשה מצינו בכמה מן הפוסקים שכתבו לגבי מלאכות שונות שאף שעשה תיקון בחפץ - אם לא תיקנו לאכילת האדם, שוב לא יתחייב על כך (וכפי שכבר דן בשו"ת שואל ומשיב לגבי אופה לחם מוכן [מעין 'טוסט'] כדי לעשותו חרוך, האם חייב).

ויסוד גדול לימדנו הרלב"ג בעניין מלאכות שבת, והוא שחלוקות המלאכות במהותן וטיבן: ישנן מלאכות שאכן נמצאות בשלב הסופי של תיקונן ולאחריהם האוכל מוכן לאלתר לאכילת האדם, בעוד וישנן מלאכות אחרות שהם בגדר "סידורא דפת" כמגבל או טוחן, שהינם רק שלבים מכשירים, שלבי-ביניים, עד לעצם פעולת ההכשר לאכילה כאפיייה ובישול.

ולפי זה צריך לומר כמובן, שבמלאכות שהם מ"סידורא דפת" מלכתחילה אין אנו צריכים שיהיו תיקון להאדם, אלא די בכך שהם תיקון בעצמותם בדרך לשלב הבא.

אולם מאידך, מלאכות שבמהותן הן תיקון מידי לאכילת האדם (כמו בורר למשל) - כל שעדיין לא עשתה תפקידה ולא הכשירה לאכילה - שוב חסר כאן במחייב למלאכה. ועיין בזה עוד. ויש להאריך.

א. פירשטיין

בְּאוֹר נְשִׁמְתָנוּ

נִסְכּוּ אֶת הַשֶּׁמֶן הַזֶּה אֶל הַמְנוֹרָה:
אֶת דְּמֵנוּ הָרַעְעָן הַנִּשְׁפָּךְ אֶט-אֶט;
נִסְכּוּ אֶת דְּמֵנוּ

וְהֵעֵלוּ אֶת הַנְּרוֹת: אֶת אֲשֵׁנוּ הַטְּהוֹרָה
לְרֹאשׁ הַר-הַהָרִים וּלְמָאוֹר לְעֵד.

הֵעֵלוּ אֶת הַנְּרוֹת, אַחִי, בְּדוֹמְיָה,
הֵעֵלוּ נְשִׁמְתָנוּ וְאֶמְרוּ-נָא אָמֹר:
בְּאוֹר קֵט זֶה נִשְׁבַּעְנוּ,
יִדְנֵנוּ יָד אַחַת יָד מִרְפָּאָה וּמִפְּרִיָּאָה
וְאֵל נַפְשֵׁנוּ נַחְבֵּק אֶת כָּל הַבָּא לְעֶזְרוֹ.

הֵעֵלוּ אֶת הַנְּרוֹת, אַחִי, בְּכֹנְנָה,
הֵעֵלוּ אֶת דְּמֵנוּ וְלַחֲשׂוּ-נָא לְאֶט:
בְּאוֹר קֵט זֶה נִשְׁבַּעְנוּ,
לְחַיּוֹת אֲדָמוֹתֵינוּ - וְלַמּוֹת בְּרִנְנָה,
אִם יָבוֹא כָּל-הַבָּא לְשִׁימְנוּ בְּסֹד.

הֵעֵלוּ אֶת הַנְּרוֹת, אַחִי, בְּקִדְשָׁה,
הֵעֵלוּ אֶת רוּחֵנוּ וְאֶמְרוּ בְּקוֹל:
בְּאוֹר קֵט זֶה נִשְׁבַּעְנוּ,
אוֹ שְׁמֹר נְשִׁמְנוּ בְּחַיֵּינוּ אֶל הַיְרִשָׁה,
אוֹ נִרְדָּה כָּלְנוּ חַיִּים אֵלֵי שְׂאוּל!

(מקור: ביטאון 'נרות שבת' - כסלו תש"ד)

מרק של נחמה

שביבים נוספים ממסירותה המופלאה של הרבנית הצדקנית מצאנו ע"ה לבעלה הגדול מרן בעל ה'דברי יציב' זיע"א | פרקי-הוד שלא ייאמנו לדמותה של אשת חיל עטרת בעלה

מן המופלאות במסכת-חייה של הרבנית נחמה הלברשטאם ע"ה (שנלב"ע בערב הפסח האחרון) הייתה יריעת מעשיה בימי עברה וזעם.

עדות מרגשת על לבה השופע והרחום ועל גדלות הנפש של הרבנית הצדקנית ע"ה, נוכל ללמוד ממה שסיפרה הרבנית בעצמה בשיחה עם בני משפחתה, כי בתקופה שאחרי המלחמה הייתה עובדת במטבח של הפליטים שחזרו לנייטרא, וביום מן הימים עמדה ובישלה סיר מרק עבור כל הבנות שהיו שם במחנה, ואחר כך עמדה היא וחילקה את המרק לתוך הצלחת של כל אחת מהבנות. כך עברה מצלחת לצלחת ויצקה לכולן ברוח נדיבה, עד ש...שכחה ליצוק גם לעצמה צלחת מרק חם ומזין....

לנוכח כן התמלאה הרבנית חשש ודאגה, ומה הייתה דאגתה בשעה זו? אולי הבנות יבחינו כי לה עצמה לא נשאר מרק והן תמסורנה חלק מהמרק שלהן עבורה, וכך יחסר להן מעט מהמרק שלהן....

מה עשתה, אם כן, הרבנית ע"ה כדי לחסוך בעיה זו? הלכה בחשאי ומילאה צלחת עם מים קרים פשוטים, בזקה לתוכו תבלינים עד שהיה צבע המים דומה למרק חם ומהביל, ואת זאת אכלה באותה ארוחה... בינו נא והתבוננו. אוכלת הרבנית ארוחה שכללה צלחת מים קרים עם מעט תבלינים, ובלבד שמהצלחת של בת אחרת לא יחסר קורטוב!!! - פלא של פלאות!!! -

אל שולחן מערכת ביטאון צאנז הגיעה עדות נאמנה וחייה מכלי ראשון, שנשמעה מפי האחיות מרת ר. הורוויץ שתחי' לאוי"ט, [אשת הרה"ח ר' משה זאב מקרית אתא הי"ו], ואחותה להבחל"ח מרת ח. רייזנר ע"ה [אשת הרה"ח ר' משה דוד רייזנר מבני ברק ע"ה], אשר הן, כילידות העיר נייטרא, היו חברותיה ומקורביה של הרבנית ע"ה מנוער ועד שביבה, והן אף היו יחד עמה במחנה ההשמדה אושוויץ. [אביהן, הגאון רבי אהרן אדלר זצ"ל, היה ר"מ בישיבה קטנה בנייטרא].

סיפור האחיות בהתפעלות עצומה, כי הרבנית הייתה ידועה כבר מקטנותה בעיר נייטרא כצדקנית עד שהיו מכנים אותה "מעדי די צדקת". כך גם במחנות ההשמדה היה ידוע לכל מכריה אודות זהירותה של הרבנית ע"ה שלא להתגעל בשום מאכלי טריפה, או של חשש טריפה, ולשם כך התנורה מאכילת כל מאכל מבושל!!! הוסיפו האחיות החשובות והדגישו: מי שלא היה שם, לא יוכל לעלות על דעתו באיזה הקרבה ומסירות נפש בפועל ממש היה כרוך הדבר, שלא לאכול אוכל מבושל משך חודשים ארוכים, הגוף הכחוש והצנום היה ניזון מאוכל דל ומצומצם שהרשעים ימ"ש חישבו ומצאו מהי הכמות הכי קטנה של אוכל שבן אנוש יכול לאכול כדי לשרוד, כך שוויתור על מאכל מבושל פירושו וויתור על מנת-החיים כפשוטו, בוודאי היה כאן היתר מפורש של פיקוח נפש הדוחה את כל התורה, אבל הרבנית בצדקותה המופלגת, ביראת אלוקים בה היתה ספוגה, גמרה אומר למסור נפש ולא לאכול שום מאכל מבושל - ויהי מה!!!

יום אחד - המשילו האחיות החשובות בעדותן - לכבוד איזה חגא הוסיפו אל המרק הדליל שקיבלו כל יום עוד חתיכת סאלמי, נקניק, שהיה עשוי מבשר סוסים, וכשרצו הבנות במחנה לאכול מזה, פנתה אליהן הרבנית הצדקנית ע"ה בתחינה ובקריאה נחושה: "בנות ישראל! מה שאתן אוכלות בכל יום, זה לא רק 'היתר' אלא 'חיוב' משום פיקוח נפש, אבל חתיכת בשר זו היא כבר 'מותרות' ואין בזה פיקוח נפש, ולכן, בחתיכת בשר זו אף אחת לא נוגעת! אין ראוי לנו לבנות ישראל לאכול בשר פייגולים זה!!!", ולאור קריאתה זו "אין ראוי לבנות ישראל..." השליכו כולן את אותה חתיכת בשר מתוך קערותיהן ולא אכלוהו, על אף הרעב העצום.

לימים, כאשר ישבו שבעה אחר פטירת מרת ח. רייזנר ע"ה, באה הרבנית ע"ה לנחם את האבלים, ואחד מבני המשפחה הזכיר את כל הסיפור הזה על קריאתה וזעקתה של הרבנית אל הבנות שלא לאכול את בשר הפייגולים, למשמע הסיפור שתקה הרבנית בענוות-חן ובה-צטנעותה הידועה ולא הוסיפה להאריך בדברים, רק הנהנה בראשה כמאשרת את המעשה, ואחר כך הפטירה ואמרה: "אכן כולן השליכו את הבשר ואף אחת לא אכלה---"

(מתוך ביטאון הזיכרון "חיי נחמה" מבית ביטאונה של צאנז גיליון תק"י)

א.י.פ.

מסירים את המסכה: איך אומרים 'קורונה' בתל-אביבית?

הקורונה הגיעה גם למעוזי הישראליות ומכה שם ללא-רחם. והמתקוממים הסדרתיים מיד עטים על בעלי-המיקרופונים במדינת הישראלים: עתה, מדוע אתם מחרישים נדגים? מדוע התנפלתם על הציבור החרדי ועכשיו - חרש? << התשובה האמתית - בפנים

אז זהו, עכשיו הקורונה כבר לא "שייכת" כמו מונופול רק לציבור החרדי. יש גם גימנסיה. ויש עוד כמה בתי-ספר כלליים - ואפילו מוקדים שונים במעוז הישראליות, תל אביב - שהקורונה חוגגת בהם.

אבל דווקא היום - כצפוי - שתיקה רועמת. ויש כאלו שכועסים ומתקוממים על הסיקור הבלתי-הוגן בתקשורת. "מה פשר השתיקה הרועמת הזו?", הם כועסים. "מדוע אין את מי שיוזעק עכשיו על הזלזול המחפיר בכללים במוקדי הישראליות? מדוע רק בני-ברק זוכה להסתה עכורה?!"

אבל האמת צריכה להיאמר:

אין מה להתרגש זה לא הקורונה. אין כאן טענות לוגיות יבשות. גם אם הקורונה הייתה מתפשטת רק על תל-אביב היו אומרים שהחרדים המציאו אותה. אל דאגה. וגם אם זה לא היה מסתדר - אז היו ממציאים משהו על הגיוס. וגם אם הגיוס היה בסדר - היו ממציאים משהו על העבודה. ואם גם זה לא היה מתאים - היו ממציאים שהחרדים מעלימים מיסים. בקיצור: יש פה שנאה וקנאה. וכל ה"טענות" הם פשוט תירוצים "להלביש" אותה על סברות שכליות. אבל האמת שזה בכלל לא הסיפור. זה לא העניין.

אז כדאי שתלגמו כוס מים צוננים ותירגעו. הם שם בתקשורת, לא מחפשים תשובות. גם לא היגיון או צדק. הם מחפשים אותך כי אתה אלטרנטיבה מציקה, מראה שמלמדת איך יהודי-אותנטי אמור להיראות.

הם מקנאים בך. נקודה.

"יבוא יום, והיסטוריונים יחקרו תופעה מרתקת: איך במדינת ישראל, זו שנקבצו בה אודים מוצלים מרדיפות אנטישמיות ומטבח עם, איך במדינת ישראל, הנתפסת בידי רוב גורף של אזרחיה היהודים כ"מדינת היהודים", איך דווקא במקום המפלט הזה צמחה לה באין מפריע אנטישמיות חדשה. קורבנותיה של האנטישמיות הזאת הם יהודים חרדים. מחולליה: יהודים חילונים".

...השיח החילוני על אודות ה"דוסיים", לפיכך, הוא לא שיח כלכלי, לא חברתי, ואפילו לא מוסרי, אף שהוא מתחזה בדרך כלל לאחד מאלה. זה שיח אמוציונאלי, רווי תעוב וחשש. החרדים נתפסים כגוף שחור חסר פנים המבקש להשתלט על המדינה. עלוקות, רודפי בצע, משונים ונלעגים בבגדיהם ובמנהגיהם, גלותיים. ארסנל הביטויים כלפיהם, זה הנקוט בערבי שבת חילוניים, נשמע לפעמים כאילו הועתק ישירות מהדר-שטימר, שלא לדבר על האופן שבו מציירים אותם לפעמים בקריקטורות. הבטן מתהפכת - -

(הגב' יחימוביץ' - יו"ר 'העבודה' לשעבר וחכי"ת בהווה, מאמר "האנטישמים החדשים" - 2003 למניינם)

נוער מתמודד. דילמת 'יום ראשון'. מי אני? איך מרגישים את השני? כשאתם עומדים בפרשת דרכים...

ניתן להשיג את הספר
'פרשת דרכים' - 400
עמודים גדושים ברעיונות
מקוריים על הפרשיות מהגיליון,
בליווי איורים מושכי-עין.

מחיר סמלי לזיכוי הרבים: 10 ש"ח. לא ניתן להשיג במייל.

לפרטים
מייל המערכת: abyisrael@gmail.com